

مفاهیم وسط بازی

جان نان

ترجمه :

احسان محمد اسماعیل

انتشارات شباهنگ

■ سرشناسه: نان، جان، ۱۹۵۵ - م. ، گردآورنده، Nunn, John ■ عنوان و نام
پدیدآورنده: مفاهیم وسطبازی / جان نان؛ ترجمه احسان محمداسماعیل. ■ مشخصات
نشر: تهران، شباهنگ، ۱۳۹۴. ■ مشخصات ظاهری: ۲۴۸ ص.
ISBN 978-600-130-132-2

■ وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

■ یادداشت: عنوان اصلی: Understanding Chess Middlegames, 2011.

■ موضوع: شطرنج -- وسطبازی ■ موضوع: شطرنج - راهنمای آموزشی

■ شناسه افزوده: محمداسماعیل، احسان، ۱۳۴۶ - ، مترجم

■ رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۴ م ۲ ن ۳ / ۱۴۵۰ GV ■ رده‌بندی دیویی: ۷۹۴/۱۲۳

■ شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۹۰۳۳۶

انتشارات شباهنگ

مفاهیم وسطبازی

نویسنده جان نان | ترجمه احسان محمداسماعیل | حروف‌نگاری مینا قربانی
صفحه‌آرایی شهرام فرجی | لیتوگرافی زیتون | چاپ جمالی | صحافی مهرگان
چاپ اول ۱۳۹۴ | شمارگان ۱۰۰۰ جلد
شابک ۲-۱۳۲-۱۳۰-۶۰۰-۹۷۸

حق چاپ محفوظ است

دفتر مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری، پلاک ۴۹

تلفن ۶-۶۶۹۶۴۲۳۵ فاکس ۶۶۴۶۰۳۶۵

فروشگاه انقلاب: خیابان انقلاب، پلاک ۱۱۹۲، تلفن ۶۶۴۹۱۰۹۸

فروشگاه فروردین: خیابان انقلاب، خیابان فروردین، ساختمان ناشران، پلاک ۱۶

تلفن ۶۶۴۱۳۱۷۵

فهرست

نشانه‌های کتاب	۵	۲۶. عرض هفتم	۴
پیشگفتار مترجم	۷	۲۷. پایگاه‌ها	۶
پیشگفتار	۹	۲۸. اسب زورآور	۸
افسانه‌های وسط‌بازی	۱۲	۲۹. سوار بدجا گرفته	۹
وابستگی‌های متقابل	۱۸	۳۰. فیل‌های خوب و بد	۱۲
نامتوازن بودن نیروها	۲۲	۳۱. زمانی که داشتن فیل بد هم خوب است	۱۴
۱. داشتن برتری صوت	۲۶	۳۲. باز کردن خطوط	۱۶
۲. رخ علیه دو سوار سبک	۲۸	۳۳. قربانی موضعی پیاده	۱۸
۳. سوار در مقابل سه سوار سبک	۳۰	۳۴. حرکات آزادکننده	۲۰
۴. وزیر علیه رخ و سوار سبک	۳۲	۳۵. قربانی‌های موضعی تفاوت	۲۲
۵. وزیر علیه دو رخ	۳۴	۳۶. سایر قربانی‌های موضعی	۲۴
۶. وزیر علیه سه سوار سبک	۳۶	بازی تهاجمی	۲۶
۷. وزیر علیه دو سوار سبک	۳۸	۳۷. شاه در مرکز	۲۷
۸. بازی با یک پیاده بیشتر	۴۰	۳۸. قربانی $xh7+$ ♖ (۱)	۲۸
۹. بازی با یک پیاده کمتر	۴۲	۳۹. قربانی $xh7+$ ♖ (۲)	۲۹
۱۰. فیل علیه اسب (۱)	۴۴	۴۰. ویرانگری در g7	۳۰
۱۱. فیل علیه اسب (۲)	۴۶	۴۱. قربانی $xh6$ ♖	۳۱
۱۲. دو فیل	۴۸	۴۲. ضعف خانه f7	۳۲
استراتژی	۵۰	۴۳. قربانی d5 ♖ در سیسیلی	۳۳
۱۳. آفرینش یک طرح	۵۴	۴۴. قربانی $x6$ ♖ در سیسیلی	۳۴
۱۴. زمان‌هایی که نمی‌شود به طرحی فکر کرد	۵۶	۴۵. قربانی f5 ♖ در سیسیلی	۳۵
۱۵. پیاده‌های مرکزی	۵۸	۴۶. قربانی $x3$ ♖ در سیسیلی	۳۶
۱۶. بهمود جاگیری سوار	۶۰	۴۷. قلعه‌فرز در جناح مخالف	۳۷
۱۷. برتری در فضا	۶۲	۴۸. بالا آمدن رخ	۳۸
۱۸. مانور	۶۴	۴۹. پیشروی پیاده‌های پره‌رو شاه حریف	۳۹
۱۹. تصفیه بازی برای رسیدن به آخربازی	۶۶	۵۰. آوردن نیروهای ذخیره به میدان	۴۰
۲۰. بهره‌گیری از سراسر صفحه	۶۸	۵۱. از میدان بدر کردن سوارهای مدافع	۴۱
۲۱. حمله اقلیت	۷۰	۵۲. باز کردن ستون‌های مقابل شاه	۴۲
۲۲. وضعیت‌های ضعیف‌تر	۷۲	۵۳. حمله علیه فیانکتو	۴۳
فعال بودن	۷۴	۵۴. قطر بزرگ مرگبار	۴۴
۲۳. مصیبت منفعل بودن	۷۸	۵۵. قربانی‌های مجادله‌برانگیز	۴۵
۲۴. ابتکار عمل	۸۰	۵۶. عملیات نفوذ به مواضع شاه	۴۸
۲۵. ستون‌های باز	۸۲	۵۷. حمله به هر قیمت	۵۰
		۵۸. حرکات غافلگیرکننده	۵۲

۲۰۶	نمونه آرایش‌های پیاده‌های مرکزی
۸۱	مرکز باز
۲۱۰	مرکز با ستون باز e
۲۱۲	ساختر روی لوپس بسته
۲۱۴	ساختر ویناور فرانسوی
۲۱۶	ساختر شونینگن سیسیلی
۲۱۸	ساختر نایدورف سیسیلی
۲۲۰	ساختر کاروکان
۲۲۲	ساختر زمیش هندی شاه
۲۲۴	ساختر بنونی

۲۲۸	اشتباهات رایج
۹۰	افتادن در دام حریف
۲۳۴	دست‌کم گرفتن حریف
۲۳۶	برآورد بیش از اندازه یک حمله
۲۳۸	از دست دادن یک راهکار دفاعی تاکتیکی
۲۴۰	بیش از اندازه بها دادن به برتری کمیت
۲۴۲	بیش از اندازه بها دادن به دو فیل
۲۴۴	پذیرش خودکار قربانی
۲۴۶	کاهش سطح هوشیاری
۲۴۸	دادن اجازه فریب‌کاری به حریف
۲۵۰	سر رشته کار را از دست دادن
۲۵۲	۱۰۰. ناامید و تسلیم شدن
۲۵۴	نمایه‌ری‌ها

۱۵۴	بازی دفاعی
۵۹	مخاطرات هجوم آوردن
۶۰	تعویض سوارهای حمله‌ور
۶۱	خودداری از ایجاد نقاطضعف
۶۲	قربانی‌های تدافعی
۶۳	حفظ خونسردی زیر فشار حملات
۶۴	گریز دوان دوان شاه
۶۵	حمله متقابل
۶۶	نرسید!

۱۷۴	ساختر پیاده‌ای
۶۷	پیاده‌های منفرد
۶۸	پیاده منفرد و ۲
۶۹	پیاده‌های اویزان
۷۰	پیاده‌های دوپشته
۷۱	دو فیل علیه پیاده‌های دوپشته
۷۲	پیاده‌های عقب‌افتاده
۷۳	دسته پیاده‌های جدا از هم
۷۴	ضعف‌های خانه‌های هم‌رنگ
۷۵	پیاده‌رونده مرکزی
۷۶	اکثریت پیاده‌ای در جناح وزیر و جناح شاه
۷۷	شکافت پیاده‌ای
۷۸	زنجیر پیاده‌ای
۷۹	زنجیر پیاده‌ای و برتری در فضای عملیاتی
۸۰	قربانی برای تخریب زنجیر پیاده‌ای

نشانه‌های کتاب

× گرفتن

+ کیش

++ کیش دوگانه

مات

!! حرکت درختان

. حرکت خوب

? حرکت، جالب، تازه

! حرکت مناسک

? حرکت بد

?? اشتباه فاحش

0-0 قلعه در جناح شاه (قلعه کوچک)

0-0-0 قلعه در جناح وزیر (قلعه بزرگ)

(شماره) شماره بازی از یک رویارویی

1-0 سفید پیروز شده است.

$1/2-1/2$ بازی مساوی شده است.

0-1 سیاه پیروز شده است.

{1-0, 63} سفید در حرکت 63 به پیروزی رسیده است (به همین قیاس)

○ حرکت سفید

● حرکت سیاه

باشد ز بازی‌های خوش، بیدق روّذ فرزین شود
در سایه فرخ رخی، بیدق برفت و شاه شد

مولوی

مرحله وسط‌بازی پیچیده‌ترین و خیال‌انگیزترین مرحله بازی شطرنج است و متأسفانه کتاب‌هایی که توانسته باشند حق مطلب را ادا کنند، بسیار نادر هستند. کتابی که در دست دارید جزء معدود کتاب‌هایی است که به عقیده مترجم از عهده این کار برآمده است.

دکتر جان نان نویسنده کتاب، دکترای ریاضیات و استاد بزرگ نخیه شطرنج انگلستان است. وی در ۱۵ سالگی رشته ریاضی وارد دانشگاه آکسفورد شد - امری که در ۵۰۰ سال اخیر بی‌سابقه بود - و در ۲۳ سالگی در شاخه توپولوژی ریاضی درجه دکترا گرفت. در سال ۱۹۷۸ استاد بزرگ و ۱۰۸۰۰ قهرمان بریتانیا شد. وی علاوه بر مدارج بالایی علمی و شطرنجی مدیر انتشارات گامبیت است که کتاب‌های درجه یکی درباره شطرنج منتشر می‌کند.

زمانی پیشتر با استاد سر - د. م. ر. ان گفتگو می‌کردم. ایشان توصیه می‌کردند که کتاب‌های سطح بالاتری را ترجمه کنم تا مردم آشنایان نخبگان شطرنج مملکت فرار گیرند و من به دلایلی عذر تقصیر می‌آوردم. خوشحالم که این کتاب به قول شیخ شیراز سعدی در دیباچه گلستان «متکلمان را به کار آید و مترسلان را بلاغت بخشد» و امیدوارم که توجه گروه نخبگان و عموم جامعه شطرنج را به خود جلب نماید. باشد که مترجم در انتقال مفاهیم مورد نظر مؤلف و روشن‌بینی و ژرف‌نگری وی توفیق یافته باشد.

لازم می‌دانم از دوست عزیزم جناب آقای مهندس محمّد خیرخواه تشکر کنم که متن اصلی کتاب را تهیه و در اختیار من گذاشتند.

سخن آخر این که افتخار دارم ترجمه این کتاب را به مرد بزرگوار و پرتلاش شطرنج ایران، مربی ارشد فیده، جناب آقای هاملت تومانیان تقدیم کنم.

احسان محمداسماعیل

خاستگاه این کتاب ریشه در عنوان کار پیشین من، مفاهیم آخر بازی شطرنج، دارد که سال ۲۰۰۹ منتشر شده بود. طرح کتاب دربرگیرنده ۱۰۰ موضوع مهم برگزیده است که به هر یک دو صفحه اختصاص داده‌ام و چه خوب می‌شد که بررسی وسطبازی بدین صورت امکان داشت. کتابی که در دست دارید، نتیجه همین کوشش است.

نوشتن درباره وسطبازی در قیاس با سایر بخش‌های بازی شطرنج، دشوارترین است. برای نگارش یک کتاب گشایشی فرمول‌های پذیرفته شده‌ای وجود دارد، مثلاً کتاب مجموعه گشایش‌ها، ساختار و محدوده لازم برای پوشش مطالب را به دست می‌دهد. اما در مقایسه با آن، وسطبازی همانند اقیانوسی پهناور با نقشه‌های راهنمای اندک است و تلاش برای ادا کردن حق مطلب در یک کتاب چالشی قابل توجهی خواهد بود. بنابراین از این‌که با دو صفحه اختصاص داده شده به هر موضوع، زمان خیلی عمیق به کنه مطلب رخنه کرد، چاره‌ای نیست و در واقع پرداختن به برخی از موضوعات طرح شده، کتابی کامل و جدا را می‌طلبد. البته قصد من هم بررسی جزئیات همه جنبه‌های وسطبازی بوده است بلکه می‌خواستم شرح مختصری از آن را ارائه کرده باشم. خوانندگان گوناگون احتمالاً روش‌های متفاوتی از این کتاب بهره خواهند برد. برای برخی از آن‌ها مقدمات آشنایی با بعضی مفاهیم وسطبازی که قبلاً با آن برخورد نداشته‌اند، فراهم خواهد شد و در عین حال اغلب، بازیکنان پیسرفته‌تر، کتاب را همچون دوره‌ای سریع برای مرور و کمک به نمایان شدن کاستی‌های دانش خویش خواهند یافت.

امیدوارم که همه خوانندگان مثال‌های کتاب را آموخته و خوشایند بیابند. یافتن مثال‌های مناسب دل‌مشغولی اصلی نویسندگانی است که به موضوع وسطبازی می‌پردازند. آشفتگی و بی‌ثباتی ذاتی وسطبازی‌هاست و بسیار به ندرت به بازی‌ای برمی‌خوریم که صرفاً یک تم بر آن حاکم باشد. اغلب اوقات چندین تم درهم تنیده شده است و همین‌طور که بازی پیش می‌رود، ایده‌های گوناگون سر بر می‌آورند. برخی نویسندگان این مسئله را با ندیده گرفتن همه جنبه‌های مثال جز آن یکی که بر آن متمرکز شده‌اند، برگزار می‌کنند که البته می‌تواند گمراه‌کننده باشد. خوانندگان تمایل دارند تا نگرش ساده‌انگارانه‌ای از وسطبازی‌ها را بیورانند و به این فکر کنند که هر آنچه که مورد نیازشان است، داشتن یک طرح نظری «تسلط بر خانه‌های تیره» است و بازی خودبه‌خود پیش خواهد رفت. اما بازی‌های واقعی چنین خط سیری را بسیار به ندرت دنبال می‌کنند زیرا حریف شما کوشش خواهد کرد تا مانع اجرای نقشه شما شود و شما ناچارید تا استراتژی خود را با رویدادهای شکل گرفته در صحنه نبرد تطبیق دهید. من در این کتاب روش متفاوتی را بر مبنای توجه و تمرکز روی لحظات و تصمیم‌های کلیدی بازی به کار بسته‌ام و تلاش کرده‌ام تا جایی که امکان داشته است، مهم‌ترین مفاهیم را به صورت عبارات کلامی تشریح کنم. با این‌که تجزیه و

تحلیل‌های مفصل کمی در این کتاب وجود دارد، اما این بدان معنا نیست که مثال‌ها به‌دقت تجزیه و تحلیل نشده باشند. همان‌طور که متأسفانه و غالباً در ادبیات شطرنجی پیش می‌آید، اشخاص به بیان یک توصیف کلی از بازی می‌پردازند و هنگامی که در تأیید آن به تجزیه و تحلیل مفصل وضعیت رو می‌آوریم، معلوم می‌شود که تصویر کاملاً نادرستی از آنچه روی داده ترسیم شده است. اما در این کتاب من ابتدا عمیقاً مثال‌ها را به کمک کامپیوتر تجزیه و تحلیل کرده‌ام (دیپ فریتز، دیپ ریبکا و سه موتور رایگان هودینی بسته به نوع وضعیت)، آنگاه از این تجزیه و تحلیل‌ها به‌عنوان مبنای توصیف کلی روند بازی استفاده کرده‌ام هر چند که اکثر آن‌ها غیر از مهم‌ترین شاخه‌ها را کنار گذاشته‌ام. در نتیجه برخی مثال‌ها ممکن است نسبت به مثال‌های معمول در متون آموزشی از وضوح کمتری برخوردار باشند، اما من ترجیح دادم تا تصویری دقیق را از یک بازی ارائه کنم به جای این که روی این جزئیات دردرس‌ساز سرپوش بگذارم.

تا جایی که امکان‌پذیر بوده است مثال‌ها را از بازی‌های اخیر برگزیده‌ام و بنابراین وضعیت‌های از ستارگان امروز شطرنج همچون آناند، کارلسن، کرامنیک و کاریاکین درمیان آن‌ها هست. حداقل امید دارم در چند سال آینده از این ۲۰۰ مثال مرحله وسطبازی لذت ببرند. اما می‌خواهم چند کلمه‌ای هم در مورد ساختار کتاب برای آن‌هایی بگویم که می‌خواهند کار مفیدتری از تورق اتفاقی کتاب انجام دهند. کتاب را در مقاله کوتاه آغاز می‌شود، اولین مقاله، «افسانه‌های وسطبازی» است. مقاله مذکور این خطا را توجه می‌دهد که برخی مفاهیم که مکرراً در متون آموزشی آورده شده‌اند، در بهترین حالت رفا تا حد زیادی درست هستند. افسانه اکثریت جناح وزیر به‌عنوان شاهد مدعا آورده شده است. مقاله دوم «واستکی‌های متقابل» نشان می‌دهد که چگونه بایستی وضعیت‌های وسطبازی را به شیوه‌ای کلان‌نگار نظر گرفت زیرا رویدادهای یک بخش از صحنه نبرد می‌تواند به‌طور چشمگیری بر موقعیت در بخش دیگری از صحنه کارزار اثرگذار باشد و تصمیم‌های استراتژیکی می‌تواند پیامدهای درازمدتی به‌جا گذارند که تمام جنبه‌های بازی را تحت تأثیر قرار دهد. اشتباه خواهد بود که پوزیسیون‌ها را به قواعد تقسیم کنیم و آن‌ها را به صورت مستقل از هم در نظر آوریم. چنانچه شما بدین صورت بیندیشید توجه ایده‌های بسیار مهمی نخواهید شد.

از این‌ها که بگذریم، کتاب به سراغ ۱۰۰ موضوع وسطبازی می‌رود. این وضعیت در ۸ بخش کتاب گنجانده شده است (برای جزئیات امر، فهرست را ببینید) و این بخش‌ها سر یک با چهار صفحه مقدمه آغاز می‌شود که وضعیت‌های آورده شده در آن بخش را به هم پیوند می‌دهد. این مقدمه‌ها مهم هستند و بایستی به‌دقت خوانده شوند پیش از آن که به موضوعات مطرح شده در آن بخش بپردازید. مثال‌ها هم اساساً از نظر کیفیت آموزشی‌اشان انتخاب شده‌اند؛ با تمرکز ویژه بر آن نکته کلیدی که من قصد مطرح کردنش را داشته‌ام. بررسی کل بازی نیز یقیناً ارزش خودش را خواهد داشت و خواننده دقیق نکات سودمند دیگری از آن خواهد آموخت. مثلاً بازی آناند - اسویدلر، مسکو ۲۰۰۹، را که به‌عنوان موضوع شماره ۱۵ «پیاده‌های مرکزی» آورده‌ایم، می‌توانست به‌همان خوبی به‌عنوان موضوع شماره ۷۶ «اکثریت پیاده‌ای در جناح وزیر و جناح شاه»، مطرح باشد یا می‌شد حتی آن را در مقاله «افسانه‌های وسطبازی» آورد. انتخاب من برای تأکید بر این نکته بوده است که وجود یک پیاده بیشتر مرکزی می‌تواند مبنایی برای حمله در جناح شاه باشد، اما همچنین می‌توانستیم آن را به‌عنوان کارآیی نداشتن اکثریت پیاده‌ای سیاه در جناح وزیر بیاوریم یا

این حقیقت را متذکر شوم که داشتن پایگاه مرکزی و به ظاهر جذاب d4 برای سیاه کمکی به وی جهت دفع تهدیدات سفید نمی‌کند. هنگامی که مجدداً این مثال‌های بازی شده را می‌چینید، سایر موضوعات وسط‌بازی را که در این کتاب آورده‌ام به یاد داشته باشید، زیرا ممکن است چندین موضوع در یک مثال پدیدار شده باشند. امیدوارم که خوانندگان این کتاب را آموزنده و جالب توجه ببینند و در آینده دیدگاه گسترده‌تری نسبت به وسط‌بازی داشته باشند و ارزش ظرافت‌هایی را که در این مرحله از بازی روی می‌دهد، بهتر درک کنند.

جان نان

سپتامبر ۲۰۱۱

www.ketab.ir